

صحفہ سجادیہ

امام زین العابدین علیہ السلام

محمد مهدی رضایی

فهرست مطالب

- ۸ سند روایت
- ۲۹ ۱ نیایش آن حضرت علیه السلام در ستایش خدای عزوجل
- ۳۹ ۲ نیایش آن حضرت علیه السلام در درود بر محمد و خاندانش
- ۴۳ ۳ نیایش آن حضرت علیه السلام در درود بر حاملان عرش الاهی
- ۵۱ ۴ نیایش آن حضرت علیه السلام در درود بر تصدیق کنندگان رسولان
- ۵۷ ۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در باره خود و نزدیکانش
- ۶۱ ۶ نیایش آن حضرت علیه السلام در بامداد و شامگاه
- ۷۱ ۷ نیایش آن حضرت علیه السلام در سخت حالی ها
- ۷۵ ۸ نیایش آن حضرت علیه السلام در پناه بردن به خدا
- ۷۷ ۹ نیایش آن حضرت علیه السلام در اشتیاق به آمرزش
- ۸۱ ۱۰ نیایش آن حضرت علیه السلام در توسل جستن به خدای تعالی
- ۸۳ ۱۱ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب نیک فرجامی ها
- ۸۵ ۱۲ نیایش آن حضرت علیه السلام در اعتراف به گناه و درخواست توبه
- ۹۳ ۱۳ نیایش آن حضرت علیه السلام در نیازخواهی
- ۹۹ ۱۴ نیایش آن حضرت علیه السلام در شکوه از ستم دیدگی ها
- ۱۰۵ ۱۵ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگام بیماری
- ۱۰۹ ۱۶ نیایش آن حضرت علیه السلام در آمرزش خواستن از گناهان
- ۱۲۱ ۱۷ نیایش آن حضرت علیه السلام در نفرین بر شیطان
- ۱۲۷ ۱۸ نیایش آن حضرت علیه السلام برای دفع بلاها
- ۱۲۹ ۱۹ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب باران
- ۱۳۱ ۲۰ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب ارزش های اخلاقی
- ۱۴۹ ۲۱ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب بی نیازی از غیر، آن گاه که چیزی خاطرش را می آزد

- ۱۵۷ نیایش آن حضرت علیه السلام به هنگام دشواری ها
- ۱۶۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب تندرستی
- ۱۶۹ نیایش آن حضرت علیه السلام در حق پدر و مادرش
- ۱۷۷ نیایش آن حضرت علیه السلام در حق فرزندش
- ۱۸۵ نیایش آن حضرت علیه السلام برای همسایگان و دوستانش
- ۱۸۷ نیایش آن حضرت علیه السلام برای مرزبانان
- ۱۹۹ نیایش آن حضرت علیه السلام در پناه جستن به خدای تعالی
- ۲۰۳ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگامی که روزی بر او تنگ می شد
- ۲۰۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در یاری خواستن بر پرداخت وام
- ۲۰۷ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگام توبه
- ۲۲۱ نیایش آن حضرت علیه السلام در نماز شب
- ۲۳۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب خیر
- ۲۳۷ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب پرده پوشی، هنگامی که مبتلا می شد، یا کسی را به رسوایی گناهی گرفتار می دید
- ۲۳۹ نیایش آن حضرت علیه السلام در خرسندی به قضای الهی، آن گاه که به دنیا داران می نگرست
- ۲۴۳ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگام شنیدن بانگ رعده
- ۲۴۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در مقام شکر
- ۲۵۳ نیایش آن حضرت علیه السلام در پوزش خواهی از [کوتاهی نسبت به] حقوق بندگان
- ۲۵۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب بخشایش
- ۲۶۱ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگام یادکرد مرگ
- ۲۶۵ نیایش آن حضرت علیه السلام در طلب پرده پوشی و محفوظ داشتن از گناه
- ۲۶۷ نیایش آن حضرت علیه السلام هنگام ختم کردن قرآن
- ۲۸۱ نیایش آن حضرت علیه السلام چون به ماه نو می نگرست

۲۸۵	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> برای ورود به ماه رمضان
۲۹۷	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> برای بدرود گفتن ماه رمضان
۳۲۱	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> روز عید فطر و جمعه
۳۲۹	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در روز عرفه
۳۷۵	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در روز عید قربان و جمعه
۳۸۹	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> برای دفع حیلۀ دشمنان
۳۹۷	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در مقام خوف از خدای تعالی
۴۰۳	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در تضرع و اظهار خاکساری
۴۰۹	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در اصرار بر دعا
۴۱۵	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در ابراز فروتنی برای خدای تعالی
۴۱۹	نیایش آن حضرت <small>علیه السلام</small> در طلب غمگساری
۴۲۴	پی‌نوشت‌ها
۴۳۸	سخن مترجم

سخن مترجم^۱

برای ویراست دوم

راز نیاز

در میان حقایق عزیز و ارزنده در زندگی بشر، دعا ویژگی‌های خاص و منحصر به فردی دارد. دعا انسان را به سرچشمه وجود متوجه می‌کند و آشکارا، او را در مسیر پیوند با مبدأ همه کمالات و زیبایی‌ها، یعنی خداوند متعال، به حرکت درمی‌آورد. این سیر و حرکت تعالی بخش، برای محقق ساختن انواع رشد و کمال در دو ساحت مادی و معنوی زندگی، یک فرصت ناب و بی‌بدیل، و هدیه پاس داشتنی از سوی پروردگار هستی‌هاست.

پس خداوند را سپاس که به ما اجازه دعا کردن و هم‌سخنی با خویشتن عطا فرمود و روح دل‌مرده و دربند ما را با ترنم راز و نیاز با خود، طراوت و سرزندگی و آزادی بخشید و به تکاپو و تعالی واداشت؛ که اگر چنین نمی‌کرد، هرگز از تنگنای خودبینی و مادیت که سراسر تاریکی و سکون و درماندگی است، بالاتر نمی‌رفتیم و هیچگاه حقیقت زندگی خود یعنی سرچشمه وجود را نمی‌یافتیم.

آری، دعا کردن در عالی‌ترین مرتبه خود، زمینه‌ساز ورود به دنیای سراسر جذب و نشاط عشق الهی و عروج به ساحت قدس ربوبی و قرار گرفتن در شعاع پرتابش عظمت و علم و قدرت بی‌حد و مرز خداوند است. رسیدن به چنین موقعیتی انسان را در جایگاهی فراتر از هر چیز و همه‌کس، در اوج معرفت و معنویت، به دریافت‌های روشن و حقانی از خویشتن و از خداوند و آفریده‌های او موفق می‌سازد. بی‌شک اگر نتیجه و فایده دعا جز این نباشد که شخص در لحظات شورانگیز و اجابت‌آمیز نیایش، به حقایق عالم هستی چشم می‌گشاید و جریان حیات فردی و اجتماعی خود را آنگونه که باید به وجدان درمی‌یابد، کافی است که در اثر دعا

۱. سخن مترجم در این ویرایش، همان مطالب ارائه شده در سخن اوست برای ویرایش نخستین؛ البته با اصلاح و بعضی تغییرات، و گاه طول و تفصیل‌هایی که امید است سودمندی سخن را به مراتب بیفزاید.

سرنوشت افراد دگرگون شود و مسیر زندگی بشر در راهی که انگشت اشاره پروردگار در قامت دعا و نیایش، نشان می دهد، به حرکت درآید.

بنابراین، بسیار نابجا و غیر منصفانه خواهد بود اگر آثار و نتایج دعا را به برآوردن نیازهای مادی و روزمره خلاصه کنیم و ارزش و کارایی عظیم و بی بدیل راز و نیاز با خداوند متعال را تا سطح گره‌گشایی از خواسته‌های کوچک و حقیر دنیایی فرو بکاهیم. این کار، یعنی محروم شدن از سفره کریمانه و پربهره دعا و قانع گشتن به اندکی از آثار گران ارج آن! گواه ما بر این سخن، نیایش‌های آمده در قرآن کریم، و دعاهای رسیده از ائمه معصوم علیهم‌السلام به خصوص نیایش‌های «صحیفه سجادیه» است که نشان از جایگاه رفیع و اثرگذار دعا در معرفت‌بخشی و انسان‌سازی دارد و اینکه هیچ فرصت و امکانی همچون دعا نمی‌تواند انواع خواسته‌های رشد و کمال آدمی را محقق گرداند.

با وجود متون بسیار و معتبر در عرصه دعا و نیایش، که از معصومین علیهم‌السلام به ما رسیده، «صحیفه سجادیه» شناخته شده‌تر است و در میان مؤمنان و دعاگزاران به چشم دیگری نگریسته می‌شود. کمتر اهل دعا و معرفتی را می‌توان یافت که از این کتاب مقدس بی‌خبر باشد و یا لاقلاً یک یا چند عبارت از دعاهای آن را نخوانده و گاه به تأمل در آن ننگریسته باشد. سخت نیست اگر صحیفه سجادیه، در کنار قرآن و نهج‌البلاغه، جزو کتاب‌های مقدس خانگی ما پیروان اهل بیت علیهم‌السلام قرار بگیرد و هیچ‌کس خود و خانواده‌اش را از آن بی‌نیاز نداند. البته این برای کتابی که هم ابراز بندگی در مقابل خداوند است و هم برنامه و راهنمای زندگی مطلوب و آرمانی دینی، کافی و اداکننده حق آن نخواهد بود. انتظار می‌رود نگاه جامعه اسلامی به صحیفه امام سجاد علیه‌السلام همچون کتابی تعلیمی و آموزشی باشد که می‌تواند با پرتو افکندن بر پست و بلند حیات آدمی و عملی شدن آموزه‌هایش، سطح و سبک زندگی ما را در شیوه تعامل با خویشتن، با خداوند و با دیگران ترقی و تحوّل ببخشد.

سیمای صحیفه

چهل و پنج دعای صحیفه سجادیه قطره‌ای از دریای نیایش‌های اسوه عارفان و

پیشوای پرستش‌گران، امام علی بن الحسین علیه السلام است. این صحیفه، پس از قرآن، نخستین و قدیمی‌ترین مجموعه شیعی است که از اواخر قرن نخست و اوائل قرن دوم هجری، به صورت کتاب در دست بوده و علمای شیعه همواره به آن اهتمام و عنایت ویژه داشته‌اند.

از صحیفه سجادیه، در اصل دو نسخه وجود داشته؛ یکی در اختیار امام باقر علیه السلام بوده، که پس از ایشان به امام صادق علیه السلام رسیده است، و دیگری را زید بن علی علیه السلام داشته که در جریان مبارزه علیه اموی‌ها آن را به فرزندش یحیی می‌سپارد. راوی صحیفه، متوکل بن هارون، پس از شهادت زید بن علی، در دیدار با یحیی بن زید، از صحیفه‌ای که امام صادق علیه السلام بر او املا کرده سخن به میان می‌آورد. یحیی نیز یادآور می‌شود که نسخه دوم صحیفه از پدرش زید به او رسیده و اکنون در اختیار اوست. یحیی برای اطمینان خاطر و مصون ماندن صحیفه از دستبرد اموی‌ها، آن را به متوکل می‌سپارد.

متوکل پس از شهادت یحیی، در مدینه با امام صادق علیه السلام ملاقات می‌کند و پس از نقل ماجرای دیدار خود با یحیی، صحیفه سجادیه با دست خط زید بن علی علیه السلام را به امام علیه السلام نشان می‌دهد و پس از تأیید امام صادق علیه السلام از ایشان اجازه می‌خواهد که آن را با نسخه پدر بزرگوارشان، امام محمد باقر علیه السلام مقابله نماید. به گفته خود متوکل، آنچه امام صادق علیه السلام از دعاهای صحیفه سجادیه بر او املا کرده، ۷۵ باب و دعا بوده که یازده باب آن را فراموش کرده و تنها ۶۴ دعا را به خاطر سپرده است. از آن ۶۴ دعا آنچه هم‌اکنون در صحیفه کامله سجادیه وجود دارد، ۵۴ دعاست که با تعداد دعاها، در نقل راوی دیگر صحیفه یعنی محمد بن احمد بن مسلم مطهری هماهنگی دارد.

گرچه بیشتر راه‌های نقل صحیفه به جناب یحیی فرزند زید شهید منتهی می‌شود که از پدرش و او از امام زین‌العابدین علیه السلام روایت می‌کند، اما راه‌های نقل دیگری نیز هست که بعضی از محمد فرزند زید شهید و بعضی دیگر از امام صادق علیه السلام صحیفه را نقل کرده‌اند.

در نسبت صحیفه سجادیه به امام سجاد زین‌العابدین علیه السلام ظاهراً شک و

تردید وجود ندارد و دانشمندان بزرگ و سخن‌شناسان زبردست در صحت انتساب آن اختلاف نکرده‌اند. ایشان معتقدند هرگاه در طول قرن‌های پی‌درپی، نسخه‌ای از کتاب‌های روایی یافت شود که بر آن شرح و تعلیقه بسیار نوشته شده و پیوسته آن را روایت کرده و شاگردان در خدمت اساتید خود به قرائت، آن را خوانده و شنیده‌اند، این خود برترین دلیل بردستی انتساب آن است.^۱

افزون بر این، شماری از علما، صحیفه سجادیه را با وجود شهرت و نقل‌های متعدد، بی‌نیاز از بحث سندی می‌دانند. محقق داماد رحمه الله علیه می‌گوید: «صحیفه گرامی سجادیه که به آن «انجیل اهل بیت» و «زبور آل رسول» نیز می‌گویند، متواتر است و آوردن سندها، تنها برای بیان طریق روایت و اجازه نقل آن است و علما و اساتید فن، در اجازات خود، بدین شیوه عمل می‌کرده‌اند.»^۲

بعضی دیگر از دانشوران، صحت و دقت و عظمت متن این صحیفه را بی‌نیاز از بحث سند دیده، صدور آموزه‌های آن را از غیر معصوم محال دانسته‌اند. آیت‌الله العظمی بروجردی در این باره می‌نویسد: «اینکه صحیفه سجادیه از امام سجاد علیه السلام است، تردیدی در آن نیست. روش منحصر به فرد، نظم دقیق و منطقی مطالب و مضامین عالی آن، همه گواه اعجازگون بودن این «زبور آل محمد» هستند.»^۳

بی‌شک هرکس ذائقه سخن‌شناسی و معرفت به احوال اشخاص و اوضاع زمان داشته باشد، تردید نمی‌کند که دعاهای صحیفه همگی به زبان چهارمین پیشوای شیعه، امام زین‌العابدین علیه السلام جاری گشته و صدور آن از غیر ایشان در حد ناممکن است.

کدام سخنور توانا و نویسنده ماهری است که تصور کند می‌تواند با همانند وحی الهی رقابت نماید و با کسی هم‌اوردی کند که از لوح محفوظ کمک گرفته و خداوند متعال او را روشنی‌بخش و دلیل راه‌بندگان به سوی بهشت قرار داده و به یاری فرشتگانش او را تأیید نموده است.

۱. شهود و شناخت، آیت‌الله حسن ممدوحی کرمانشاهی، ج ۱، ص ۲۰۴.

۲. همان، به نقل از «معالم العلماء»، ص ۱.

۳. همان، به نقل از «البدرا الزاهر»، ص ۲۵.

ابن شهر آشوب در کتاب مناقب خود حکایت می‌کند که در بصره، نزد یکی از دانشمندان، یادی از صحیفه کامله به میان آمد. وی گفت: «بنگرید تا من برای شما مثل آن را انشاء کنم. پس قلم به دست گرفت و سربه زیرافکند و در همان حال، با سرافکنندگی، از دنیا رفت.»^۱

به جهت همین حقانیت و فرزاندگی و علو مرتبه است که این صحیفه نامی، از دیرباز مورد توجه عالمان و فرهیختگان شیعه بوده و ایشان با نظر به اهمیت، و جایگاه ممتاز آن در تربیت اخلاقی - دینی افراد و جوامع بشری، به شرح و تبیین و ترویج آموزه‌های آن میراث گران‌بهای الهی و تکمیل تعداد دعا‌های آن، همت گماشته و تألیفات پرشماری را در این زمینه از خود برجای نهاده‌اند. در اینجا برای نمونه، به دو نوع از این تلاش‌های ماندگار، یکی «مستدرکات» (مجموعه‌هایی که هریک شماری از دعا‌های امام سجاد علیه السلام را که در صحیفه سجاده نیامده، در خود جای داده‌اند) و دیگری «شروح و تعلیقه‌ها»^۲ی بر صحیفه اشاره و مواردی را ذکر می‌کنیم:

الف) مستدرکات

۱. الصحیفة الثانية: شیخ محمد بن حسن حرّ عاملی، صاحب کتاب شریف وسایل الشیعه
۲. الصحیفة الثالثة: میرزا عبدالله افندی، مؤلف کتاب ریاض العلماء.
۳. الصحیفة الرابعة: محدث بزرگ، میرزا حسین نوری.
۴. الصحیفة الخامسة: علامه سید محسن امین حسینی عاملی.
۵. الصحیفة السادسة: شیخ محمد باقر بن محمد حسن بیرجندی قائینی.
۶. الصحیفة السابعة: شیخ هادی بن عباس آل کاشف الغطاء.
۷. ملحقات الصحیفة السجادية: شیخ محمد، معروف به تقی زیابادی قزوینی، از شاگردان برجسته مرحوم شیخ بهایی.

۱. مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، ج ۲، ص ۲۴۱.

ب: شرح‌ها

جناب شیخ آقا بزرگ تهرانی، عالم و کتاب‌شناس معروف، در کتاب گران سنگ «الذریعه الی تصانیف الشیعه» حدود پنجاه شرح و تعلیقه بر صحیفه سجادیه را نام برده است.^۱ بی‌شک از روزگار تألیف کتاب الذریعه (۵۵۳۱ هـ به بعد) تا به امروز شرح‌های متعدد دیگری نیز به نگارش درآمده که هر یک به نوبه خود کاری ارزشمند و درخور توجه هستند. در فهرست زیرتنها از بعضی شرح‌های چاپ شده و در دسترس نام آورده‌ایم. نیز از آن دسته تألیفاتی که در شرح و توضیح یک یا چند دعای خاص از صحیفه نوشته شده‌اند، صرف نظر شده که خود فهرستی جداگانه و مفصل ترمی طلبد:

شرح‌های عربی

۱. حاشیه الصحیفه السجادیة: سید محمد باقر بن محمد حسینی استرآبادی، معروف به میرداماد.
۲. تعلیقات علی الصحیفه السجادیة: ملا محسن بن مرتضی فیض کاشانی.
۳. ریاض السالکین فی شرح صحیفه سید الساجدین صلوات الله علیه: سید علی خان حسینی حسنی مدنی شیرازی. (بهترین، معتبرترین و در عین حال بزرگ‌ترین شرح بر صحیفه سجادیه).
۴. ریاض العارفین فی شرح صحیفه سید الساجدین: محمد بن محمد دارابی.
۵. ریاض العابدین فی شرح صحیفه مولانا و مولی المؤمنین علی بن الحسین زین العابدین علیه السلام: بدیع الزمان قهپایی.
۶. آفاق الروح فی ادعیه الصحیفه السجادیة: محمد حسین فضل الله.

شرح‌های فارسی

۱. ترجمه و شرح مفصل صحیفه سجادیه: علامه حاج میرزا ابوالحسن شعرانی.
۲. ترجمه و شرح صحیفه کامله سجادیه: حاج سید علی نفی فیض الاسلام.
۳. دیار عاشقان، تفسیر جامع صحیفه سجادیه: حسین انصاریان.

۱. الذریعه الی تصانیف الشیعه، شیخ آغابزرگ الطهرانی، ج ۳، ص ۳۳۵ تا ۳۵۹.

۴. شهود و شناخت، ترجمه و شرح صحیفه سجّادیه: آیه‌الله حسین ممدوحی کرمانشاهی.

محتوا

از جمله مایه‌های حیرت و تحسین در ادعیه معصومین علیهم‌السلام به طور عام و در دعاهای صحیفه سجّادیه به‌خصوص، تنوع و کثرت و کیفیت عالی بیان موضوعات مطرح‌شده در آن‌هاست. ما در صحیفه نورانی زین العابدین علیه‌السلام با ده‌ها مسئله و موضوع در حیطه حیات انسانی روبرو هستیم که پرداختن به هر کدام، آن‌ها را به مطلوب‌ترین شکل از جهت بیان و انتقال مفاهیم به مخاطبان در قالب نیایش، توانایی و مجال بسیار می‌طلبد و از عهده معمول افراد خارج است.

امام سجّاد علیه‌السلام در فرصت خانه‌نشینی و برکنار بودن اجباری از عرصه امور سیاسی و اجتماعی، با رصد نیازمندی‌های گوناگون مسلمانان و جامعه اسلامی آن روز - که البته نیاز همیشگی اسلام و مسلمانان و دیگر افراد بشر به شمار می‌آید - آن‌ها را به بهترین و کامل‌ترین و اثرگذارترین شیوه یادآور شده و به مردم تذکر داده است. موضوعات متنوع و پر شمار صحیفه نشان می‌دهد که امام علیه‌السلام علی‌رغم بی‌ارتباطی ظاهری با مردم و مشکلات و ناهنجاری‌های زندگی ایشان، از هیچ مسئله ضروری و مهمی فروگذار نکرده و بایسته‌های صلاح و اصلاح فرد و جامعه، در حد کمال از زبان آن امام علیه‌السلام صادر شده و صحیفه او، به حق «صحیفه کامله» است.

با نگاهی گذرا به دعاهای صحیفه امام سجّاد علیه‌السلام معلوم می‌شود که این دفتر پربرگ و بارسلوک، تمام اصول بندگی و قوانین اصلاحی و بعضی احکام شرعی و پاره‌ای مسائل مربوط به ایجاد هستی و شماری از قواعد هیئت و نجومی و ... را یادآوری کرده و این همه در جهت تعلیم و تربیت بندگان خدا و آمادگی بخشی به آن‌ها برای وصول به مراتب والای انسانی و متخلق شدن به اخلاق الهی بوده است؛ همچون قرآن کریم که گاه از معارف بلند توحیدی، گاه از سرگذشت‌های تاریخی، گاه از بند و موعظه و گاه از پدیده‌های طبیعی سخن به میان می‌آورد و در بین این مسائل، با بیان احکام عبادی از قبیل نماز و زکات و روزه و حج و جهاد و

معاملات، مردمان را به انواع تقرب به خدا فرامی‌خواند. و این چه جای شگفتی، که پیشوای پروا پیشه ما، امام زین العابدین علیه السلام، خود زبان گویای خداوند و گنجینه رازها و نهانی‌های او، و صحیفه‌اش، «قرآن صاعد» و تأمین‌کننده انواع هدایت‌ها و سازندگی‌ها در سیرت اصلی انسان به سوی مبدأ متعال است.

اهداف

صحیفه سجادیه محصول معنوی دورانی خطیر و سرنوشت‌ساز در تاریخ اسلام است؛ دورانی که فتوحات و کشورگشایی‌های پی‌درپی مسلمانان، جامعه اسلامی را با دو خطر بزرگ مواجه ساخته بود؛ یکی ورود فرهنگ‌های بیگانه به حریم جامعه دینی و آشنایی توأم با سست عقیدگی مسلمانان با آن فرهنگ‌ها، و دیگری موج راحت‌طلبی و لذت‌جویی و نیازدگی که با سرازیر شدن غنیمت‌های بسیار به سوی سرزمین‌های اسلامی، به راه افتاده بود.

از حدود سال سی‌ام هجری قمری (نیمه دوم دوران خلافت عثمان) فساد مالی و انحطاط اخلاقی در جامعه اسلامی گسترش یافت و بزرگان و ثروتمندان جامعه که درآمد کلانی از بیت‌المال داشتند و از حاتم‌بخشی‌های خلفای وقت نیز برخوردار بودند، به ثروت‌اندوزی روی آوردند و در نتیجه رفاه‌طلبی، اشرافیت و تجمل‌پرستی رواج پیدا کرد و خریدن غلامان و کنیزان، به خصوص کنیزان خواننده و بزم‌آرا، و گردآوردن خانه‌ها و مستغلات درآمدزا امری عادی میان پولداران تلقی می‌شد. تا جایی که این روش ناپسند و انحطاطی در زمان حکومت یزید به دو شهر مقدس مکه و مدینه نیز سرایت کرد و آن دو راهم آلوده و ناپاک گردانید.

در کنار این موقعیت ناهنجار، وقتی ناآگاهی مردم از تعالیم دینی، و پیدایش بدعت‌ها و انحراف‌های عقیدتی را در نظر بگیریم، عمق مصیبت و فاجعه بیشتر نمایان می‌شود. به گفته برخی از دانشمندان، بنی‌هاشم در زمان امام سجاد علیه السلام نمی‌دانستند چگونه نماز بخوانند و چگونه حج به جای آورند و در واقع شیعیان درباره احکام دینی جز آنچه از دیگران شنیده بودند، هیچ آگاهی دیگری نداشتند.

آنجا که فریضه‌ای همچون نماز که از ارکان اسلام است و هر مسلمانی باید در

شبهانه روز پنج بار آن را به جای آورد، در میان بنی هاشم که باید در این مسائل از همه آگاه‌تر و آشنا تر باشند، چنین سرنوشتی یافته، می‌توان حدس زد که آگاهی دینی دیگر مردمان و شناخت آن‌ها از برنامه‌های اسلامی چه اندازه بوده است.^۱

امام سجاد علیه السلام با درک عمیق و همه‌جانبه اوضاع اجتماعی عصر خود، با وجود دشواری‌های سیاسی و فاصله بزرگی که حاکمیت جور میان مسلمانان و پیشوای حقشان انداخته، با هدف عمل به تکلیف الهی خود، قیام کرد و با بهره‌گیری درست و تأثیرگذار از زبان نیایش و مناجات، به تعمیق و ترویج اندیشه‌های دینی همت گماشت، تا از این رهگذر، امت مسلمان را در برابر هجوم‌های فرهنگ بیگانه و امواج دین برانداز دنیاطلبی و بی‌بند و باری مصونیت بخشد و فضیلت‌های فراموش شده دین جدّش رسول‌خدا (صلوات الله علیه) را به یادها بازآورد و در مسیر پیرپیچ و خم زندگی‌ها به جریان اندازد.

اقدام امام علیه السلام، به حق، یک جهاد فرهنگی و یک مبارزه عظیم در راه تحقق آرمان‌های الهی پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و احیای ارزش‌های اخلاقی از طریق آراسته شدن به اخلاق نیک و دوری از خصلت‌های ناپسند و در نهایت، رسیدن به حیات طیبه‌ای بود که در کلام خداوند به مردان و زنان شایسته و فرهیخته وعده داده شده است.^۲

این پیکار معنوی، در طول قرن‌های متمادی، آثار و دستاوردهای مبارک و ارزشمندی را باعث گردید و زمینه‌های مناسب بسیاری برای بیدار کردن فطرت‌های خفته، و دستگیری از فزوفتادگان در گرداب دوری از خدا، و مواجهه بی‌تسامح با سلطه‌گران و دشمنان درونی و بیرونی بشر فراهم آورد.

در حدیث دیگران

اگرچه تعالیم صحیفه سجادیه منطبق بر آموزه‌های دین اسلام و در واقع، بیانگر دستورات و قوانینی اسلامی در ابعاد مختلف است، اما نمی‌توان آن را به مردم

۱. سیره پیشوایان، نگرشی بر زندگی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی امامان معصوم علیهم السلام، مهدی پیشوایی، ص ۲۶۴ و ۲۶۸.

۲. اشاره دارد به آیه ۹۷ سوره نحل که فرمود: «هر مرد و زن مؤمن که کار نیک انجام دهد، او را به زندگی‌ای پاک زنده بداریم و به بهتر از آنچه می‌کرده‌اند، به آن‌ها پاداش دهیم».

و جامعه دینی و اسلامی منحصر نمود. به همان اندازه که اسلام دینی جهانی و همگانی، و پیامبر اکرم ﷺ، پیامبر و مایه رحمت برای همه مردم است، صحیفه کامله نیز چون برآمده از علم الهی است، روی سخن با همه بشر در همه زمان‌ها دارد. از این رو، تأثیرپذیری از این رهاورد بزرگ معنوی و راه یافتن به دنیای سراسرنور و روحانیت آن، تنها به شیعیان و معتقدان به پیشوایی امامان معصومین علیهم‌السلام منحصر نشده، دیگر مسلمانان و حتی غیر مسلمانان نیز از این توفیق برخوردار بوده‌اند. تجربه‌های نقل شده در این زمینه، به خوبی عمق این رابطه و پیوند را نشان می‌دهد:

۱. در سال ۱۳۵۳ هـ ش مرجع فقید شیعه، حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمته‌الله نسخه‌ای از کتاب شریف صحیفه سجادیه را برای علامه طنطاوی (مفتی اسکندریه) به قاهره فرستاد. وی در پاسخ چنین نوشت: «نامه گرامی، مدتی پیش به ضمیمه کتاب صحیفه سجادیه از کلمات امام زاهد اسلام، علی زین العابدین، فرزند امام حسین شهید، ریحانه مصطفی، رسید. کتاب را با دست تکریم و احترام گرفتم و آن را کتابی به حق یگانه یافتم که مشتمل بر علوم و معارف و حکمت‌هایی است که در غیر آن یافت نمی‌شود.

بی‌شک این از شوربختی ما اهل سنت است که تاکنون به این اثرگران بهای جاوید، از میراث‌های نبوت و اهل بیت، دست نیافته‌ایم. من هرچه در آن مطالعه می‌کنم، می‌بینم که سخنی بالاتراز کلام مخلوق و فروتر از کلام خالق، و به راستی کتاب گرانبمایه و باارزشی است.»^۱

۲. آقای «اندره کوفسکی» دانشمند مسیحی از لهستان که کتاب صحیفه سجادیه از مرکز اسلامی آن دیار برایش ارسال شده، در نامه‌ای به آن مرکز می‌نویسد: «من در حال حاضر مشغول مطالعه ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه هستم که برایم فرستاده‌اید. به شدت تحت تأثیر اندیشه‌های امام مسلمانان، امام سجاد قرار گرفته‌ام که افکار بلند و متعالی او در صفحات صحیفه سجادیه تبلور یافته است. مطالعه این اثر گرانقدر، و دقت در مضامین و معارف سرشار آن به شدت روح مرا متأثر و مجذوب ساخته و از نو، خدایی بزرگ به من بخشیده است.»^۲

۱. صحیفه سجادیه، ترجمه سید صدرالدین صدر بلاغی، مقدمه، ص ۳۷.
 ۲. سایت اندیشه قم، مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات، به نقل از «نگرشی کوتاه به عملکرد

۳. خانم «آنه ماری شیمل» محقق و نویسنده توانای آلمانی در یکی از مصاحبه‌هایش اشاره‌ای به ادیان اسلامی دارد و می‌گوید: «من خودم همواره دعاها، احادیث و اخبار اسلامی را از اصل عربی آن می‌خوانم. بخشی کوچک از کتاب مبارک صحیفه سجادیه را نیز به آلمانی ترجمه و منتشر کرده‌ام. نزدیک هفت سال پیش، وقتی مشغول ترجمه دعای «رؤیت هلال ماه مبارک رمضان» و «دعای وداع با آن ماه» بودم، مادرم در بیمارستان بستری بود. من هر وقت به او سر می‌زدم، پس از آنکه به خواب می‌رفت، در گوشه‌ای از آن اتاق به کار پارکنویسی ترجمه‌ها مشغول می‌شدم. در کنار مادرم، خانمی بسیار فاضله بستری بود که کاتولیک مؤمن و متعصبی به نظر می‌آمد. وقتی فهمید من دعا‌های اسلامی را ترجمه می‌کنم، دلگیر شد که مگر در مسیحیت و مکتب مقدس خودمان کمبودی داریم که توبه ادعیه اسلامی روی آورده‌ای؟

ترجمه‌ام که چاپ شد، یک نسخه از آن را برایش فرستادم. یک ماه بعد، تلفن کرد و گفت: «صمیمانه از هدیه این کتاب سپاس‌گزارم، زیرا هر روز به جای دعای معمول خود، آن را می‌خوانم.»^۱

۴. کتابخانه واتیکان پس از دریافت نسخه‌ای از صحیفه کامله سجادیه، نامه تشکرآمیزی به «مرکز نشر معارف اسلامی در جهان» ارسال داشته، در آن می‌نویسد: «این کتاب حاوی مضامین عالی عرفانی است. لذا آن را در بهترین جایگاه کتابخانه جهت استفاده محققان قرار داده‌ایم.»^۲

آنچه در این اظهار نظرها و تجربه‌ها مایه شگفتی و درس است آن است که این بزرگان در ارتباط با صحیفه سجادیه پیش از آنکه با آن به عنوان مجموعه‌ای دعایی برای راز و نیاز با خداوند برخورد کنند، آن را کتابی علمی و معرفتی یافته‌اند که تجلی اندیشه‌های بلند و افکار متعالی امام سجاد علیه السلام است.

۲۲ ساله مرکز نشر معارف اسلامی در جهان» ص ۱۳.

۱. ماهنامه پیام زن، فروردین ۱۳۸۱، مقاله «بانوی شرق شناس» ترجمه محبوبه پلنگی، ص ۳۲.

۲. سایت اندیشه قم، به نقل از «نگرشی کوتاه به عملکرد ۲۲ ساله مرکز نشر معارف اسلامی در جهان» ص ۱۳.

ویرایش حاضر

ترجمه حاضر از صحیفه سجادیه، نخستین بار حدود ده سال پیش به انجام رسید و از آن سال تا به حال، بارها و در تیراژهای متعدد چاپ و تقدیم مشتاقان معارف اهل بیت علیهم السلام شده است. در این مدت، توجه و قبول خوانندگان مؤمن، در سطوح مختلف نسبت به این ترجمه، هم غیرمنتظره بود و هم تحسین برانگیز. زیرا نشان داد که پیروان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله و پرورش یافتگان مکتب تشیع هنوز میراث معنوی پیشوایان خود را قدر می‌نهند و در گیرودار دشمنی‌ها و تردیدافکنی‌ها که با تعالیم ناب معصومین علیهم السلام می‌شود، جهت نگاه و رویکرد فکری و قلبی آنها همچنان به سمتی است که انگشت اشاره آنان نشان می‌دهد.

از این رو، بنده با مرور و بازنگری ترجمه، فرصتی را به رفع کاستی‌ها و جبران نواقص آن اختصاص دادم، با استمداد از ذات مقدس پروردگار و توسل به صاحب صحیفه ترجمه را، کلمه به کلمه و عبارت به عبارت با متن ادعیه مطابقت دادم و تغییرات و اصلاحات پرشماری را وارد کار نمودم.

هدف از این ویرایش سخت و وقت‌گیر، و در عین حال خوشایند به جهت نتیجه کار، این بود که ترجمه‌ای با درصد بالای دقت و اتقان، و برخوردار از جذابیت‌های سخن ارائه شود. ترجمه‌ای که بتواند - در حد خود - با بیانی درست و رسا، خواننده را در ارتباطی درخور با نیایش‌های امام زین‌العابدین علیه السلام، به فهم اندیشه‌های ایمانی و عرفانی و عاشقانه صحیفه آن حضرت نزدیک گرداند و بهانه و زمینه‌ساز زندگی مؤمنانه براساس آن تعالیم، برای او باشد.

هراندازه که این هدف تحقق یافته باشد، بی‌نهایت خداوند را سپاسگزارم و فروتنانه از او می‌طلبم که این تلاش اندک را بپذیرد و توفیق به سر بردن شایسته با دعاهای صحیفه را هرگز از این بنده بی‌مقدار دریغ نفرماید.

نیز از او می‌خواهم تمام کسانی را که با تشویق و هدایت و کارسازی خود، سهمی در به سامان رسیدن این ترجمه داشته‌اند؛ به‌ویژه مدیر انتشارات جمال جناب آقای سبحانی‌نسب را از خزانه پُرنعمت خود، بهره‌های هنگفت عطا

فرماید و در دنیا و آخرت، بر سفرهٔ محبت و معرفت خاندان پیامبر ﷺ، خاصه امام سجاده ﷺ، مهمان گرداند.

حُسن ختام سخن، گفتاری است از امام فرزانهٔ اُمت، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای؛ که خود نیایش‌گری راستین و متضرع به درگاه خداوند، و تبیین‌کننده معارف دعایی اهل بیت ﷺ در روزگار ما است. بیانات زلال و دلنشین ایشان، بی‌شک چشم‌ها را از غبار «نگاه عادت» به مسئله دعا و ادعیه معصومین ﷺ شست و شوی دهد و به ما می‌آموزد که در هجوم تندبادهای مخالف ایمانی و اعتقادی، دعا امن‌ترین و محکم‌ترین پناهگاه است و جامعه اسلامی در مسیر تکاملی خود، هیچ‌گاه از مصونیت بخشی ادعیه که سراسر معرفت و نیاز و ارتباط شورانگیز با خدای متعال است، بی‌نیاز نتواند بود:

«اگر کسی همین صحیفهٔ مبارکه سجادیه را نگاه کند، خلاصه و عصاره‌ای از تفکرات اهل بیت ﷺ در این کتاب گنجانده شده است. در صحیفهٔ سجادیه ایمان عمیق، عرفان واضح و دور از ابهام، توجه کامل به مبدأ عظمت و معبود و ذات اقدس الهی، اهتمام به امور مردم مسلمان - امور آحاد مردمی که با انسان مرتبطند - و اهمیت دادن به افتخارات اسلامی و صدر اسلام موج می‌زند. کتاب زندگی عارفانه و عاشقانه و عاقلانه است. مجموعه‌ای از این‌هاست. و دریای موج روایات اهل بیت ﷺ هم از طرف دیگر، این چیزهایی است که امروز دنیای اسلام به آن‌ها نیازمند است.»^۱

«با خدای متعال رابطه برقرار کنید. با نماز، با نافله، با تلاوت قرآن، با دعا، با صحیفهٔ سجادیه. این صحیفهٔ سجادیه پر از معارف دینی است. با این کار بنیهٔ دینی و انقلابی خودتان را هم محکم می‌کنید. جوان ما اگر بنیه دینی‌اش مستحکم باشد، خیلی از این کسانی که مشغول تلاش‌اند برای منحرف کردن ذهن‌ها به سمت‌های گوناگون، وقتی دیدند جوان ما محکم است، می‌کشند کنار. امروز در خیلی جاها از عرفان‌های مادی پوچ و بی‌محتوا گرفته تا ادیان منسوخ، تا سازمان‌هایی که اسمش دین است و باطنش سیاسی است، مشغول تلاش‌اند،

۱. بیانات رهبر انقلاب در دیدار مسلمانان شرکت‌کننده در چهارمین مجمع جهانی اهل بیت ﷺ، ۱۳۸۶/۵/۲۸.

مشغول کشمکش‌اند برای اینکه از این مجموعه انبوه نیروی اسلامی هرچه می‌توانند، بکنند و کم کنند. جوان ما وقتی بنیه فکری و اعتقادی اش محکم بود، طرف هم می‌فهمد که دیگر نباید دنبال جوان ما بیاید. این استحکام بنیه اعتقادی با همین توبه‌ها، با همین تضرع‌ها و توسل به پروردگار، در همین صحیفه سجادیه به دست می‌آید. این دعاها فقط یا رب یا رب گفتن نیست. لبریز از معارف اسلامی است که اعتقاد انسان را عمیق می‌کند.»^۱

۱. بیانات رهبرانقلاب در دیدار با اساتید و دانشجویان شیراز، ۱۳۷۸/۲/۱۴.